

Ewa Skimina

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Wydział Filozofii Chrześcijańskiej

Instytut Psychologii

Streszczenie rozprawy doktorskiej

pt. *Cechy osobowości i preferowane wartości na różnych poziomach ich hierarchicznej struktury a codzienne zachowanie*

napisanej pod kierunkiem dr. hab. Jana Cieciucha, prof. UKSW

Głównym celem psychologii osobowości jest wyjaśnianie ludzkich zachowań. Pomimo tego, zależności między osobowością a zachowaniem są stosunkowo rzadko przedmiotem badań (Furr, 2009). Niniejsza praca doktorska podejmuje ten temat poprzez analizę relacji między podstawowymi zmiennymi osobowościowymi (cechami oraz wartościami) a codziennymi aktywnościami, mierzonymi zarówno retrospekcyjnie, jak i w czasie rzeczywistym. W analizach starano się uwzględnić szeroką gamę aktywności, które mogą być potencjalnie związane z wieloma konstruktami osobowościowymi. Takie podejście umożliwiło porównanie cech osobowości i preferowanych wartości jako predyktorów ogólnych wzorców zachowań podejmowanych w codziennym życiu.

Zależności między konstruktami osobowościowymi a zachowaniem analizowano na różnych poziomach ich hierarchicznej struktury. W odniesieniu do cech osobowości, uwzględniono następujące poziomy: aspekty (*facets*), podwymiary (*aspects*), podstawowe wymiary (*basic traits*) i metacechy (*metatraits*). W odniesieniu do wartości, uwzględniono wartości podstawowe (*basic values*) i wartości wyższego rzędu (*higher-order values*). Ponadto, zaproponowano hierarchiczne ujęcie struktury zachowań, na którą składają się: pojedyncze zachowania, grupy podobnych zachowań oraz czynniki wyższego rzędu.

Na potrzeby analiz zmierzono wartości wyróżnione w kołowym modelu Schwartza (Schwartz i in., 2012), który jest najczęściej wykorzystywanym w badaniach modelem wartości (Brosch, Sander, 2016). W przypadku cech osobowości, do analiz włączono dwa najbardziej popularne obecnie modele, tj. Pięcioletniowy Model Osobowości (McCrae, Costa, 2003) i model HEXACO (Ashton, Lee, 2001), a także stosunkowo niedawno zaproponowany przez Strusa, Cieciucha i Rowińskiego (2014) Kołowy Model Metacech Osobowości.

W celu zbadania zależności między konstruktami osobowościowymi zdefiniowanymi w ramach wyżej wymienionych modeli a codziennym zachowaniem, przeprowadzono dwa badania. W badaniu 1 zastosowano tradycyjne pomiary kwestionariuszowe wszystkich zmiennych, w tym: cech osobowości wyróżnionych w Pięcioczynnikowym Modelu Osobowości (kwestionariusz IPIP-BFAS; DeYoung, Quilty, Peterson, 2007) oraz w modelu HEXACO (kwestionariusz IPIP-HEXACO; Ashton, Lee, Goldberg, 2007), jak również preferencji wartości z modelu Schwartza (*Zrewidowany portretowy kwestionariusz wartości*, PVQ-RR; Schwartz i in., 2012). W badaniu tym wykorzystano także *Oregon Avocational Interest Scales* (IPIP-ORAIS; Goldberg, 2010) do retrospekcyjnego pomiaru częstości podejmowania 209 różnych aktywności. Uczestnicy badania ($N = 767$; $M_{\text{wiek}} = 29,72$; $SD_{\text{wiek}} = 12,64$; 55,8% kobiet) wypełniali zestaw kwestionariuszy podczas trzech sesji, odbywających się z częstością co około dwa tygodnie. W badaniu 2 do pomiaru zachowania w czasie rzeczywistym zastosowano metodę pobierania próbek doświadczenia (*experience sampling method*, ESM). Osoby badane ($N = 374$; $M_{\text{wiek}} = 23,72$; $SD_{\text{wiek}} = 4,67$; 79% kobiet) wypełniały kwestionariusze do pomiaru metacech osobowości wyróżnionych w Kołowym Modelu Metacech Osobowości (*Circumplex of Personality Metatraits Questionnaire–Short Form*, CPM-Q-SF; Strus, Ciecuch, 2017) oraz preferencji wartości z kołowego modelu Schwartza (PVQ-RR; Schwartz i in., 2012), a następnie, przez kolejny tydzień, odpowiadały na zestaw pytań wyświetlany na ich urządzeniach mobilnych siedem razy w ciągu dnia. Pytania te dotyczyły aktywności, którą badany wykonywał przez ostatnie 15 minut, kontekstu sytuacyjnego (towarzystwa oraz odczuwanej autonomii), stanów emocjonalnych i wartości, które były dla badanego ważne podczas wykonywania danej aktywności. Analizy przeprowadzone na danych zebranych w tych dwóch badaniach uzupełniają aktualny stan wiedzy na temat relacji między osobowością a zachowaniem w kilku aspektach.

Po pierwsze, porównano cechy osobowości i preferowane wartości jako predyktory codziennych aktywności mierzonych zarówno retrospekcyjnie, jak i w czasie rzeczywistym. Zaletą pomiaru retrospekcyjnego było zagregowanie częstości zachowań podejmowanych w ciągu roku, dzięki czemu możliwe było zidentyfikowanie silniejszych korelacji między osobowością a zachowaniem. Równocześnie, pomiar retrospekcyjny był narażony na błąd pomiaru związany z niedoskonałością pamięci, a także wymusił ograniczenie puli aktywności możliwych do zmierzenia. W badaniu 2, częstość zachowań została zagregowana jedynie w ciągu tygodnia, czego konsekwencją były małe siły efektów. Natomiast zaletą pomiaru w czasie rzeczywistym było zredukowanie ryzyka błędu wynikającego z niedoskonałości pamięci oraz umożliwienie zmierzenia teoretycznie nieograniczonej puli codziennych zachowań poprzez zadanie pytania otwartego. Zatem oba badania były wobec siebie

komplementarne. Wykazały one, że cechy osobowości i preferowane wartości są porównywalne jako predyktory codziennych aktywności. Wyniki badania 1 sugerują, że pod względem predykcji codziennych zachowań, wartości z modelu Schwartz'a i in. (2012) mają przewagę nad cechami wyróżnionymi w Pięciodzynnikiem Modelu Osobowości, ale są porównywalne (i komplementarne) z cechami z modelu HEXACO. Wyniki badania 2 sugerują, że wymiar wartości otwartość na zmiany vs. zachowawczość jest lepszym predyktorem codziennych zachowań niż drugi ogólny wymiar wartości, którym jest przekraczanie siebie vs. umacnianie siebie oraz lepszym niż którykolwiek wymiar metacech wyróżniony w Kołowym Modelu Metacech Osobowości (tj. stabilność vs. rozhamowanie, plastyczność vs. pasywność, integracja vs. dysharmonia, powściągliwość vs. poszukiwanie wrażeń; Strus i in., 2014). Niektóre zależności między konstruktami osobowościowymi a częstością zachowań zostały potwierdzone w obu badaniach, np. dodatnie korelacje między plastycznością a aktywnościami kreatywnymi oraz między wartościami przekraczania siebie a obowiązkami domowymi.

Po drugie, zależności między zachowaniem a konstruktami osobowościowymi były analizowane na różnych poziomach ich hierarchicznej struktury. Badania wykazały, że (a) wąskie kategorie zachowań są przewidywane w podobnym stopniu przez ogólne i wąsko zdefiniowane konstrukty osobowościowe (cechy i wartości), natomiast (b) ogólne kategorie zachowań są lepiej przewidywane przez ogólne niż przez wąsko zdefiniowane konstrukty osobowościowe.

Po trzecie, wyniki badania 1 pokazują, że spośród dominujących modeli cech osobowości pod względem predykcji codziennych zachowań, model HEXACO przewyższa Pięciodzynnikiem Model Osobowości. Przewaga jednego modelu nad drugim była największa, kiedy porównywano je na najwyższym poziomie hierarchicznej struktury cech.

Po czwarte, rozwinięto konceptualizację wartości poprzez wprowadzenie rozróżnienia na wartości jako cechy i wartości jako stany. Wartości są jak cechy, kiedy odnoszą się do względnie stałych dyspozycji, definiowanych jako ponadsytuacyjne cele, które oddziałują na zachowanie w dłuższym okresie. Wartości jako stany odnoszą się do chwilowych przejawów wartości-cech (dyspozycji) w postaci ważności celów realizowanych w konkretnym działaniu. Analizy przeprowadzone na danych zebranych w badaniu 2 potwierdziły, że wartości-stany posiadają zarówno wewnątrzjednostkową, jak i międzyjednostkową wariancję, co czyni je konstruktem analogicznym do stanów osobowości, wprowadzonych do psychologii przez Fleesona (2001). Badania wykazały, że wartości-stany aktywowane podczas zachowań wolicjonalnych tworzą strukturę kołową (reprezentującą podobieństwa i konflikty między nimi), co stanowi potwierdzenie głównego postulatu teorii wartości Schwartz'a (Schwartz i in.,

2012). Wyniki badań pokazały także, że typowa hierarchia wartości-stanów znacząco różni się od typowej hierarchii wartości-cech.

Po piąte, w wyniku przeprowadzonych analiz, dla niektórych wartości-cech i wartości-stanów, udało się zidentyfikować charakterystyczne zachowania z puli codziennych aktywności, które nie były z założenia przejawami żadnej konkretnej wartości. Część wykrytych zależności wystąpiła zarówno w przypadku wartości-cech, jak i wartości-stanów, podczas gdy inne okazały się specyficzne tylko dla jednych z nich. Wyniki przeprowadzonych badań sugerują, że korelacje między wartościami-cechami a częstością zachowań zagregowanych w dłuższej jednostce czasu są bardziej prawdopodobne w przypadku zachowań, które odzwierciedlają konkretny rodzaj motywacji. Choć zachowania te są dostępne wielu ludziom, są podejmowane jedynie przez osoby, które wysoko cenią związane z nimi wartości. Natomiast wartości-stany mogą korelować zarówno z zachowaniami przez te wartości motywowanymi, jak i z zachowaniami, które stwarzają okazję do aktywowania tych wartości. Na przykład modlitwa w kościele może być motywowana przez przypisywanie dużego znaczenia tradycji jako wartości, ale może też aktywować wartość-stan życzliwości-troskliwości (co będzie się przejawiało w modlitwie za osoby najbliższe). W konsekwencji, częstość praktyk religijnych koreluje z ważnością tradycji jako wartości-cechy, ale nie koreluje z ważnością życzliwości-troskliwości jako wartości-cechy. Jednak przy przejściu z międzyjednostkowego poziomu analiz na poziom wewnątrzjednostkowy, życzliwość-troskliwość jako wartość-stan koreluje dodatkowo z odbywaniem praktyk religijnych mierzonych w czasie rzeczywistym.

Podsumowując, niniejsza rozprawa doktorska wnosi nowe argumenty do dyskusji na kilka szczegółowych zagadnień związanych z problemem relacji między osobowością a zachowaniem, takich jak: (a) porównanie cech osobowości i preferencji wartości jako predyktorów zachowania, (b) porównanie mocy predykcyjnej konkurencyjnych modeli cech osobowości oraz (c) porównanie mocy predykcyjnej zmiennych osobowościowych z różnych poziomów ich hierarchicznych struktur. Ponadto, opracowania wchodzące w skład rozprawy wnoszą wkład w konceptualizację wartości oraz rozumienie zależności między wartościami a zachowaniem, rejestrowanymi na różnych poziomach analiz (wewnątrzjednostkowym i międzyjednostkowym).

Słowa kluczowe: *cechy osobowości, wartości, codzienne zachowanie, metoda pobierania próbek doświadczenia*

Warsaw, January 3, 2020

Ewa Skimina

Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw

Faculty of Christian Philosophy

Institute of Psychology

Summary of the doctoral dissertation entitled

***Personality traits and value preferences at different levels of their hierarchical structure
and everyday behavior***

written under the supervision of Jan Cieciuch, PhD

The main aim of personality psychology is to explain human behavior. However, the links between personality and behavior have not received enough attention from personality researchers (Furr, 2009). The present dissertation addressed this topic by analyzing relationships between core personality constructs (traits and values) and everyday activities, which were measured both retrospectively and in real time. This analysis included a wide range of activities that potentially could be related to many personality constructs. Thus, it was possible to compare personality traits and values as predictors of broader patterns of behaviors in which people engaged on a daily basis.

The associations between personality constructs and behaviors were analyzed at different levels of their hierarchies. For personality traits, the levels were facets, aspects, basic traits, and metatraits. For values, there were basic values and higher-order values. Additionally, various levels of the structure of behaviors were distinguished, including: single behavioral acts, classes of similar behaviors, and higher-order factors.

Value preferences were measured with the circular model proposed by Schwartz (Schwartz et al., 2012), which is the most widely used value model in psychological research (Brosch & Sander, 2016). Regarding personality traits, the measures included two currently dominant models: the Five Factor Model (McCrae & Costa Jr, 2003) and the HEXACO model (Ashton & Lee, 2001), as well the Circumplex of Personality Metatraits, a relatively new model proposed by Strus, Cieciuch, and Rowiński (2014). In order to analyze the relationships between personality traits, value preferences, and everyday behaviors, two studies were conducted. Study 1 was based on traditional questionnaire measures of personality constructs, including personality traits distinguished within the Five Factor Model (IPIP-BFAS; DeYoung,

Quilty, & Peterson, 2007) and within the HEXACO model (IPIP-HEXACO; Ashton, Lee, & Goldberg, 2007), as well as the importance of values from the circular model proposed by Schwartz (the Portrait Value Questionnaire-Revised, PVQ-RR; Schwartz et al., 2012). In this study, the frequencies of 209 behavioral acts were measured retrospectively by the Oregon Avocational Interest Scales (IPIP-ORAI) developed by Goldberg (2010). Participants ($N = 767$, $M_{\text{age}} = 29.72$, $SD_{\text{age}} = 12.64$, 55.8% female) filled out a set of questionnaires in three sessions, each separated by approximately two weeks. In Study 2, an experience sampling method was utilized in order to measure activities in real time. Participants ($N = 374$, $M_{\text{age}} = 23.72$, $SD_{\text{age}} = 4.67$, 79% female) filled out the questionnaires measuring personality metatraits distinguished within the Circumplex of Personality Metatraits (the Circumplex of Personality Metatraits Questionnaire–Short Form, CPM-Q-SF; Strus & Cieciuch, 2017) and value preferences from the model proposed by Schwartz (PVQ-RR; Schwartz et al., 2012). For the following week, participants were prompted seven times per day to answer a set of questions on their mobile devices. The experience sampling form included questions regarding the activity in which an individual had been engaging for the past 15 minutes, the situational context of this activity (i.e., company and perceived autonomy), emotional states, and value importance in the reported activity. Findings from these two studies contributed to the current knowledge on the relationships between personality constructs (traits and values) and everyday behaviors in at least five ways.

First, personality traits and value preferences were compared as predictors of everyday activities measured both retrospectively and in real time. Retrospective measurement enabled aggregating behaviors over a period of one year, which revealed stronger associations between them and personality constructs. At the same time, retrospective design was subject to recall bias and forced limitation of the pool of measured activities. In the second study, behaviors were aggregated over only one week, which resulted in lower effect sizes. However, measuring behavior in real time enabled reducing recall bias and capturing a theoretically unlimited pool of everyday activities by asking an open-ended question. Thus, the two studies were complementary. Both showed that personality traits and personal values are comparable in terms of the prediction of everyday activities. The results of the first study suggest that, in terms of the prediction of everyday behaviors, values from the circular model by Schwartz et al. (2012) have an advantage over the traits distinguished within the Five Factor Model and are complementary to the traits from the HEXACO model. The results of the second study suggest that the value dimension Openness to Change versus Conservation is more effective in predicting daily behavior than the value dimension Self-Transcendence versus Self-Enhancement as well as any metatrait dimension distinguished within the Circumplex of

Personality Metatraits (i.e., Stability vs. Disinhibition, Plasticity vs. Passiveness, Integration vs. Disharmony, and Self-Restraint vs. Sensation-Seeking; Strus et al., 2014). Some specific relationships between personality constructs and the frequencies of behaviors were confirmed in both studies (e.g., positive correlations between the metatrait Plasticity and creative hobbies and between Self-Transcendence values and household duties).

Second, the associations between personality and behavior were analyzed at different levels of their hierarchical structure. The results suggest that broad personality constructs (a) do not differ substantially from narrow personality constructs as predictors of narrow categories of behaviors, but (b) perform better than them as predictors of broad categories of behaviors.

Third, the results of Study 1 showed that the HEXACO model of personality traits has an advantage over the Five Factor Model in terms of prediction of everyday activities. The largest differences were found at the level of higher-order constructs.

Fourth, the differentiation between value traits and value states was proposed. Values are like traits when they refer to relatively stable dispositions defined as transsituational goals that vary in importance as guides to behavior over time. Values are like states when they refer to momentary manifestations of these dispositions in the form of goals that vary in importance as guides to real-time behaviors. Analyses conducted on the data collected in Study 2 confirmed that value states contain both within-person and between-person variation, and are therefore similar to personality states introduced by Fleeson (2001). The results also showed that value states experienced while engaging in volitional behaviors reproduce the circular structure (which represents the conflicts and compatibilities among them) and thereby confirmed the central assumption of Schwartz's value theory (Schwartz et al., 2012). Moreover, the findings suggest that the hierarchy of value states substantially differs from the hierarchy of value traits.

Fifth, behavioral signatures were identified for some value traits and value states distinguished within the circular model by Schwartz et al. (2012). Part of the behavioral signatures were the same for value traits and value states, whereas others were limited either to traits or states. The findings suggest that correlations between value traits and the frequencies of behaviors aggregated over a long period of time are most likely for value-expressive behaviors that can be performed by many people. Only people for whom the relevant values are important engage in these behaviors, however. In contrast, value states correlate with real-time behaviors that can be motivated by these values or with behaviors that activate these value states. For example, Tradition values may motivate an individual to pray at church, but praying at church may activate the value Benevolence-Caring (what is further reflected in praying for loved ones). As a consequence, the frequency of religious practices is related to the importance of the Tradition value trait, but not to the importance of Benevolence-Caring value trait

(between-person level of analysis). However, the importance of Benevolence-Caring value state is correlated with religious practices reported in real time (within-person level of analysis).

In sum, the present dissertation is concerned with the prediction of everyday behavior, comparing (a) personality traits and values, (b) various models of personality traits, and (c) personality variables from different levels of their hierarchical structures. It also contributes to the conceptualization of values and to the understanding of associations between values and behaviors observed at different levels of analysis (i.e., within-person and between-person).

Keywords: *personality traits, values, everyday behavior, experience sampling method*